

idioms of illness (ตอนจบ)

ฉบับที่แล้วได้ทิ้งท้ายไว้ว่า อาการเจ็บป่วยที่ผู้ป่วยแสดงออกบางกรณี เป็นเครื่องมือหรือยุทธวิธีที่ผู้ป่วยใช้เพื่อบอกเล่าเรื่องราวบางอย่างกับคนรอบข้างรวมทั้งหมอผู้รักษา เรื่องราวที่ในภาวะปกติไม่สามารถบอกเล่าออกมาได้โดยตรงผ่านภาษาพูด เราเรียกอาการเจ็บป่วยในลักษณะนี้ว่า “idioms of illness” หรือ “idioms of distress” กรณีของ **ป้า** นั้นการกลายเป็นคน **บ้า** ก็เพื่อเป็นช่องทางบอกเล่าความทุกข์ทนต่าง ๆ นานาที่บีบคั้นซึ่งตัวเองเผชิญอยู่ โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว กับการที่สามีมีผู้หญิงอื่นและมักจะถูกทุบตีทุกครั้งที่มีมาเหล้า รวมทั้งฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจนข้นแค้น หน้าซ้ำต้องตื่นนอนทำงานหาเงินคนเดียว สภาพที่ **ป้า** นั้นเผชิญอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันเป็นสภาพที่ไม่สามารถบอกเล่าหรือปรึกษากับใครได้ แม้แต่กับญาติพี่น้องที่อยู่บ้านติดกัน เพราะถูกจำกัดปิดกั้นด้วยโครงสร้างทางสังคมและค่านิยมทางวัฒนธรรมของชุมชนหลายอย่าง เช่น โครงสร้างทางสังคมและค่านิยมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง ซึ่งก็คือค่านิยมชายเป็นใหญ่ และค่านิยมที่เห็นปัญหาครอบครัวเป็นเรื่องของสามีภรรยา เป็นต้น

เมื่อไม่สามารถพูดเรื่องราวความทุกข์ทนของตนผ่านภาษาพูดได้ตรง ๆ **ป้า** นั้นจึงพูดผ่านภาษากายหรืออาการเจ็บป่วย เพราะในภาวะการเป็น “**ป้า**” ของชาวบ้าน สังคมอนุญาตให้เดินร้องไห้ตามหาสามี หรือก่นด่าใคร หรือจะเดินหายไปจากหมู่บ้านไกล ๆ หนีไปจากสภาพที่บีบคั้นกดดันก็ได้ สภาพการเป็น **ป้า** นั้น **ป้า** จึงเป็นยุทธวิธีที่ **ป้า** นั้นใช้เป็นเครื่องมือบอกเล่าความทุกข์ทน

ของตน ใช้เป็นโอกาสหนีจากสภาพที่บีบคั้นกดดัน จากปัญหาครอบครัว สรุปก็คือ ใช้เป็นเครื่องมือ ต่อรองเชิงอำนาจกับคนรอบข้าง ซึ่งในภาวะของ คนปกติธรรมดา สังคมไม่อนุญาตให้ทำเรื่องพวก นี้ออกมาได้ตรง ๆ

เมื่อเป็นแบบนี้ การสวมบทบาทคนไข้ (sick role) ไม่ได้ทำให้คนไข้ตกอยู่ในฐานะแค่เป็นฝ่าย ตั้งรับ (passivism) อย่างเดียวเหมือนที่เราเคยเข้าใจ แต่การเป็นคนไข้ในบางภาวะกลับเป็นเครื่องมือ พลิกบทบาทให้คนไข้มีอำนาจต่อรองในชีวิต ประจำวันเพิ่มมากขึ้น เหมือนอย่างกรณีของปากัน

มาถึงตรงนี้ เราพอสรุปว่า “idioms” ที่พูด มามี 2 ความหมายคือ

1) cultural idiom เป็นสำนวนในเชิง วัฒนธรรมที่สื่อผ่านภาษาพูด ในลักษณะการ เปรียบเปรย เช่น ความทุกข์ทนภายในจากภาวะ บีบคั้นต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันที่ถูกออกมาตรง ๆ ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องพูดในเชิงเปรียบเทียบเปรียบ- เทียบ

2) idioms of illness เป็นสำนวนที่สื่อผ่าน ภาษากาย หรือการเจ็บป่วย เพราะเป็นเรื่องที่ สังคมไม่ยอมรับ ผู้พูดไม่มีอำนาจพอที่จะสื่อตรง ๆ ผ่านภาษาพูด หรือภาษาพูดสื่อได้ไม่ถึงอกถึงใจ จึง จำเป็นต้องแสวงหาการแสดงออกหรือบอกเล่า แบบอื่น ๆ แทนภาษาพูด

คำถามตามมาก็คือ แล้วเราจะอยากรู้ไฉ่เจ้า idioms of illness หรือ idioms of distress ของ คนไข้ไปทำไม หากเราถอดรหัสลับเบื้องหลังมันได้ จะมีประโยชน์ช่วยในการทำงานสุขภาพชุมชน (primary care) ได้อย่างไร

คิดว่าไฉ่เจ้าแนวคิด idioms of illness หรือ idioms of distress ที่เข้าใจยาก ๆ นี้ ถึงต้อง อาศัยเนื้อที่บนหน้ากระดาษคอลัมน์นี้ 3 ฉบับเต็ม ๆ เพื่ออธิบายมัน มีประโยชน์ช่วยในการขยายฐาน

ความเข้าใจของเราในเรื่องการเจ็บป่วย ในฐานะที่การเจ็บป่วยเป็น ปรากฏการณ์ทางสังคม อยู่ 2 ประเด็นหลักด้วยกัน

1) มีปัญหาอื่น ๆ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง นอกจากอาการเจ็บป่วย ที่แสดงออกทางกาย หรือปัจจัยด้านชีวเคมี (biochemical) พูดตรง ๆ ก็คือ หากเราสามารถถอดรหัสลับเบื้องหลังการเจ็บป่วยได้ เราจักจะ เจอรากเหง้าแท้จริงของปัญหาการเจ็บป่วย เช่น กรณีการเจ็บป่วย ของปากัน รากเหง้าแท้จริงคือ โครงสร้างทางสังคมที่อยู่ติดธรรมชาติ กระทำต่อผู้หญิง จนทำให้ผู้หญิงในชุมชนชนบทขาดอำนาจต่อรอง กับสามี ตลอดจนค่านิยมทางวัฒนธรรมบางอย่างที่เปิดโอกาสให้ สามีสามารถกระทำความรุนแรงต่าง ๆ กับภรรยาได้โดยที่คนใน สังคมเห็นเป็นเรื่องปกติ

2) ช่วยเราลบล้างอคติที่มองว่า คนไข้คือคนที่ตกอยู่ในฐานะ การเป็นฝ่ายตั้งรับ รอคอยความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว แต่ใน หลายกรณีการเจ็บป่วย เช่น การเป็นปากันผีบ้า แสดงให้เราเห็นว่า คนไข้เองก็ไม่ได้ถ่มมือถ่มเท้าหมดอาลัยตายอยากที่จะต่อสู้กับชีวิต เพียง แต่รูปแบบการแสดงออกเพื่อต่อสู้ต่อต้านกับอำนาจที่มากระทำกับ เขามันถูกจำกัด จึงจำเป็นต้องแสดงออกทางอ้อม

จะว่าไป ไฉ่เจ้าแนวคิดที่เข้าใจยาก ๆ ที่ว่านี้ ก็เปิดมุมมอง ความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ให้กับการทำงานสุขภาพชุมชนของเราอยู่ เหมือนกัน ไม่ได้จำกัดมุมมองการทำงาน แค่การรอจ่ายยา paracetamol (ยา paracetamol บวกยา dizepam) ตามความเคยชินเหมือนที่ ผ่าน ๆ มา